

BASIC CONCEPTS IN NURSING SCIENCE

จันทร์ทิรา เจียรณัย
ศรัณญา จุฬาริ

ISBN (e-book)

9 789745 337886

แนวคิดพื้นฐานของศาสตร์ทางการพยาบาล

Basic Concepts in Nursing Science

รองศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ทิรา เจียรณัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ศรัญญา จุฬาริ

สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

แนวคิดพื้นฐานของศาสตร์ทางการพยาบาล

Basic Concepts in Nursing Science

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

จันทร์ทิวา เจียรณัย.

แนวคิดพื้นฐานของศาสตร์ทางการพยาบาล = Basic Concepts in Nursing Science.-- พิมพ์ครั้งที่ 2.-- นครราชสีมา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2567.
280 หน้า.

1. การพยาบาล. I. ศรัญญา จุฬารี, ผู้แต่งร่วม. II. ชื่อเรื่อง.

610.73

ISBN (e-book) 978-974-533-788-6

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

พิมพ์ครั้งที่ 1 : จำนวน 300 เล่ม พ.ศ. 2560 (Print on Demand)

พิมพ์ครั้งที่ 2 : ตุลาคม พ.ศ. 2567 (e-book)

ราคาเล่มละ : 265 บาท (e-book)

จัดทำโดย : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

111 ถนนมหาวิทยาลัย ตำบลสุรนารี อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000

โทรศัพท์ 0 4422 5765 และ 0 4422 5763

คำนำ

ตำรานี้จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการเรียนการสอนในรายวิชา 701212 แนวคิดพื้นฐานของศาสตร์ทางการพยาบาล (Basic Concepts in Nursing Science) สำหรับนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ประกอบด้วย 4 บท ได้แก่ บทที่ 1 วิวัฒนาการของการพยาบาล บทที่ 2 แนวคิดหลักการของการพยาบาล บทที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีทางการพยาบาล และบทที่ 4 กระบวนการพยาบาล บันทึกทางการพยาบาลและแผนการจำหน่าย ผู้จัดทำได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวมและเรียบเรียงจากเอกสารวิชาการ ตำรา รายงานวิจัย วารสารทางวิชาการ รวมทั้งจากประสบการณ์ในการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้ผู้อ่านได้นำไปสู่การเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาชีพและการประยุกต์ใช้ในคลินิกต่อไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ตำรานี้จะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาพยาบาลและผู้สนใจทุกท่าน

รองศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ทิรา เจียรณัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ศรัญญา จุฬารี

ตุลาคม 2567

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ.....	ก
สารบัญ.....	ข
สารบัญตาราง.....	ง
สารบัญรูปภาพ	ฉ
บทที่ 1 วิวัฒนาการของการพยาบาล.....	1
ประวัติพัฒนาการพยาบาล.....	3
บุคคลสำคัญในวิชาชีพการพยาบาล.....	22
อัตลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาล.....	32
องค์กรวิชาชีพที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาวิชาชีพพยาบาล.....	42
บรรณานุกรม.....	50
บทที่ 2 แนวคิดหลักของการพยาบาล.....	53
ภาวะสุขภาพ การเจ็บป่วยและการพยาบาล.....	55
การพยาบาลแบบองค์รวมด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์.....	70
การพยาบาลบุคคลที่มีภาวะสุขภาพเปี่ยงเบน.....	79
บรรณานุกรม.....	101
บทที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีทางการพยาบาล.....	107
แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับทฤษฎีการพยาบาล.....	109
ทฤษฎีการพยาบาล	113
ทฤษฎีการพยาบาลของไนติงเกล.....	120
ทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเรม.....	127
ทฤษฎีการดูแลข้ามวัฒนธรรมของโลนิงเจอร์	139
ทฤษฎีการปรับตัวของรอย.....	144
ทฤษฎีการดูแลอย่างเอื้ออาทรของวัตสัน.....	161
แบบแผนทางสุขภาพของกอร์ดอน.....	169
บรรณานุกรม.....	179

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 4 กระบวนการพยาบาล บันทึกทางการพยาบาลและแผนการจำหน่าย	181
กระบวนการพยาบาล.....	183
การบันทึกทางการพยาบาล.....	230
การวางแผนจำหน่ายผู้รับบริการ	257
บรรณานุกรม.....	267

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1	บทบาทของพยาบาลวิชาชีพในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วย..... 65
2.2	อาการและอาการแสดงในกระบวนการใกล้ตาย..... 89
2.3	การตอบสนองหรือปฏิกิริยาต่อความตายและภาวะใกล้ตาย..... 90
2.4	ปฏิกิริยาของครอบครัวที่เกิดขึ้นต่อความตายของสมาชิกครอบครัว..... 93
3.1	พัฒนาการของทฤษฎีการพยาบาล..... 118
3.2	เปรียบเทียบกระบวนการพยาบาลของโอเรมกับแนวคิดกระบวนการพยาบาล..... 137
3.3	การปรับตัวด้านสรีระ-ความต้องการพื้นฐานของบุคคล : ความต้องการออกซิเจน..... 147
3.4	การปรับตัวด้านสรีระ-ความต้องการพื้นฐานของบุคคล : ความต้องการอาหารและโภชนาการ 148
3.5	การปรับตัวด้านสรีระ-ความต้องการพื้นฐานของบุคคล : ความต้องการการขยับถ่าย..... 149
3.6	การปรับตัวด้านสรีระ-ความต้องการพื้นฐานของบุคคล : ความต้องการกิจกรรมและการพักผ่อน..... 150
3.7	การปรับตัวด้านสรีระ-ความต้องการพื้นฐานของบุคคล : การป้องกัน..... 151
3.8	การปรับตัวด้านสรีระ-กระบวนการที่ซับซ้อน 152
3.9	ตัวอย่างการวางแผนการพยาบาลโดยใช้ทฤษฎีการปรับตัวของรอย..... 160
3.10	ตัวอย่างการวางแผนการพยาบาลตามแนวคิดทฤษฎีการดูแลแบบเอื้ออาทร..... 168
4.1	เปรียบเทียบกระบวนการพยาบาลและกระบวนการแพทย์..... 186
4.2	ตัวอย่างข้อมูลอัตนัยและข้อมูลปรนัย..... 188
4.3	ความแตกต่างระหว่างการวินิจฉัยการพยาบาลและการวินิจฉัยของแพทย์..... 192
4.4	ตัวอย่างจุดมุ่งหมายการพยาบาล..... 201
4.5	ความสอดคล้องของเกณฑ์ประเมินผลกับจุดมุ่งหมาย ข้อวินิจฉัยและข้อมูลสนับสนุน..... 202
4.6	ลักษณะเกณฑ์ประเมินผลที่มีความหมายกว้างและเกณฑ์ที่มีความเฉพาะเจาะจง..... 203
4.7	ตัวอย่างการประยุกต์ความรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริงของผู้รับบริการ..... 207
4.8	เปรียบเทียบขั้นตอนของกระบวนการพยาบาลและกระบวนการแก้ปัญหาทางการพยาบาล..... 219
4.9	เปรียบเทียบขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล การแก้ปัญหาทางการพยาบาลของ Smith และการปฏิบัติการพยาบาลโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ของ Rosswum & Larrabee 224
4.10	เปรียบเทียบขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล การคิดอย่างเป็นระบบและเชาวน์ปัญญาแห่งความสำเร็จ..... 228
4.11	ตัวอย่างการบันทึกบอกเล่าเรื่องราว 234
4.12	ตัวอย่างการบันทึกโดยใช้กระบวนการพยาบาล..... 235

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.13 ตารางการบันทึกแบบชี้เฉพาะ.....	237
4.14 ตัวอย่างการบันทึกแบบชี้เฉพาะ.....	237
4.15 ตัวอย่างแบบฟอร์มสรุปแสดงรายการปัญหา.....	240
4.16 แบบบันทึกความก้าวหน้า แบบ SOAPIE note.....	240
4.17 ตัวอย่างแบบฟอร์มแผนการดูแล.....	242
4.18 การเขียนบันทึกการพยาบาลเมื่อรับผู้รับบริการใหม่.....	243
4.19 การเขียนบันทึกการพยาบาลก่อนการส่งผู้รับบริการทำผ่าตัดหรือตรวจพิเศษ.....	244
4.20 การเขียนบันทึกการพยาบาลหลังการทำผ่าตัดหรือการตรวจพิเศษ.....	245
4.21 การเขียนบันทึกการพยาบาลขณะได้รับการดูแลรักษาในหอผู้ป่วย.....	246
4.22 การเขียนบันทึกการพยาบาลผู้รับบริการที่ย้ายไปรักษาต่อหน่วยงานอื่น.....	248
4.23 การเขียนบันทึกการพยาบาลเมื่อจำหน่ายผู้รับบริการกลับบ้าน.....	249
4.24 การเขียนบันทึกการพยาบาลเมื่อผู้รับบริการไม่สมัครใจอยู่หรือหนีออกจากโรงพยาบาล.....	250
4.25 การเขียนบันทึกการพยาบาลผู้รับบริการที่ถึงแก่กรรม.....	251

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1	ตุ๊กตาเสียดบาล..... 10
1.2	สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์..... 13
1.3	Miss Florence Nightingale..... 22
1.4	เหรียญ The Order of Merit..... 28
1.5	พระฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี..... 29
1.6	ผ้าคลุมผมของแม่ชีซึ่งเป็นต้นแบบของหมวกของพยาบาล..... 33
1.7	พิธีการมอบหมวกพยาบาล..... 34
1.8	ชุดพยาบาลในยุคสงครามโลกครั้งที่ 1..... 35
1.9	ชุดพยาบาลปรับปรุงให้ทันสมัยหลังยุคสงครามโลกครั้งที่ 1..... 35
1.10	ชุดพยาบาลไทยในยุคแรก..... 37
1.11	ชุดพยาบาลชาย-หญิงแบบ Scrub ในอเมริกายุคปัจจุบัน 38
1.12	ชุดพยาบาลชาย-หญิงในประเทศไทยในปัจจุบัน 38
1.13	เครื่องแบบเมื่อสำเร็จการศึกษาในประเทศไทย 39
1.14	เหรียญฟลอเรนซ์ นิติงเกล..... 40
1.15	ดอกปีปสัญลักษณ์พยาบาล..... 41
1.16	ตราสัญลักษณ์ของสภาการพยาบาล..... 44
1.17	ตราสัญลักษณ์ของสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย..... 48
2.1	ภาวะความต่อเนื่องของการมีสุขภาพดีมาจนกระทั่งถึงแก่ความตาย..... 56
2.2	ความสัมพันธ์สุขภาพทางกาย ทางจิต สังคม และทางจิตวิญญาณที่เกี่ยวพันกัน..... 71
2.3	การพยาบาลแบบองค์รวม โครงสร้างศาสตร์ทางการพยาบาล..... 73
3.1	ความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์หลักของศาสตร์ทางการพยาบาล..... 115
3.2	มโนทัศน์ด้านสิ่งแวดล้อมของนิติงเกล..... 123
3.3	ทฤษฎีการพยาบาลของนิติงเกล..... 126
3.4	โครงสร้างความสามารถในการดูแลตนเอง..... 131
3.5	ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดหลักในทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเรม..... 136
3.6	แบบจำลองพระอาทิตย์ขึ้นของทฤษฎีการดูแลข้ามวัฒนธรรม..... 143
3.7	องค์ประกอบของระบบการปรับตัวของรอย..... 145
3.8	ระบบการปรับตัวของมนุษย์..... 146

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3.9	ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมซึ่งสะท้อนให้เห็นเป็นพฤติกรรมการปรับตัว...	156
3.10	การใช้กระบวนการพยาบาลตามแนวคิดของรอย.....	159
3.11	กรอบมโนทัศน์การดูแลมนุษย์ของวัตสัน.....	164
3.12	องค์ประกอบของแบบแผนสุขภาพแต่ละแบบแผน.....	171
4.1	การบูรณาการการคิดอย่างมีวิจารณญาณในทุกขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล.....	186
4.2	องค์ประกอบของการวางแผนจำหน่าย.....	259
4.3	กระบวนการวางแผนจำหน่าย.....	261

บทที่ 1

วิวัฒนาการของการพยาบาล

รองศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ทิรา เจริญนัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ศรัญญา จุฬาริ

แนวคิด

1. วิวัฒนาการของการพยาบาลมีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลเกิดจากคุณลักษณะที่มีการดูแลตนเองภายในครอบครัวซึ่งส่วนใหญ่กระทำโดยผู้หญิงที่เป็นแม่หรือแม่บ้าน เชื่อว่าเกิดจากสัญชาตญาณที่มีอยู่ในมนุษย์ตั้งแต่เกิด และสัญชาตญาณของความเป็นแม่ ในสมัยโบราณผู้หญิงมักต้องอยู่กับบ้าน มีหน้าที่ดูแลบุคคลในครอบครัวตั้งแต่เด็กทารก ตลอดจนผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในบ้านทั้งที่มีสุขภาพดีและเจ็บป่วย ซึ่งต้องอาศัยความรัก ความเมตตา เสียสละและอดทนซึ่งเป็นคุณลักษณะของวิชาชีพในปัจจุบัน

2. บุคคลสำคัญในวิชาชีพพยาบาล เป็นที่ยอมรับในระดับสากลแล้วว่าพยาบาลเป็นวิชาชีพ (Professionalism) โดยสมบูรณ์เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่น ๆ ความเป็นวิชาชีพนั้นต้องมีค่านิยมและจรรยาบรรณ เฉพาะ มีความยึดมั่นผูกพันต่อวิชาชีพ สำหรับความสำคัญในการเรียนรู้เกี่ยวกับชีวประวัติของบุคคลสำคัญในวิชาชีพในอดีตนั้นจะช่วยให้นักศึกษาพยาบาลรวมทั้งพยาบาลวิชาชีพเกิดจิตสำนึกอันจะเป็นการสร้าง ความภาคภูมิใจและกระตุ้นความรู้สึกรักหวงแหนในคุณค่าของความเป็นวิชาชีพพยาบาล ซึ่งได้รับการสั่งสมและหล่อหลอมจากบุคคลสำคัญในวิชาชีพ

3. อัตลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาล อัตลักษณ์ คือ คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้น ๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น และศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือสากลกับสังคมอื่น ๆ คือลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ สำหรับวิชาชีพพยาบาลมีอัตลักษณ์ที่สำคัญ ได้แก่ หมวกพยาบาล เครื่องแบบพยาบาล (ซึ่งในหลายประเทศอาจจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว) เพลงมาร์ชพยาบาล และดอกป๊อป

4. องค์กรวิชาชีพที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาวิชาชีพพยาบาล องค์กรวิชาชีพเป็นองค์กรหนึ่งในสังคม และมีวัตถุประสงค์เฉพาะที่แตกต่างไปจากองค์กรประเภทอื่น ๆ โดยที่องค์กรวิชาชีพจะมุ่งในเรื่องของสมาชิกวิชาชีพและสังคมเป็นพื้นฐานหลัก เพื่อสร้างสถานภาพทางสังคม ส่งเสริมให้สมาชิกเกิดความภาคภูมิใจ จูงใจให้บุคคลเข้าสู่วิชาชีพ สร้างภาพลักษณ์ของวิชาชีพให้มีเกียรติในสังคม รวมทั้งสร้างพลังอำนาจของวิชาชีพ และการมีองค์กรวิชาชีพยังเป็นการบ่งบอกถึงสถานภาพของความเป็นวิชาชีพด้วย โดยทั่วไปองค์กรวิชาชีพจะประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ องค์กรทางกฎหมายและองค์กรสนับสนุนที่ไม่มีอำนาจทางกฎหมาย